

**FENOMEN FEMINIZACIJE
UČITELJSKE PROFESIJE**

 HEINRICH BÖLL STIFTUNG
SARAJEVO

Pripremu i izdavanje ove publikacije finansijski je podržala Fondacija Heinrich Böll. Za stavove i mišljenja iznijete u publikaciji odgovorni su sami autori i autorice, a ne Fondacija Heinrich Böll.

FENOMEN FEMINIZACIJE UČITELJSKE PROFESIJE

Nejra Džananović, MA

Mentor: Veldin Kadić, MA

Sarajevo, 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. RODNA NERAVNOPRAVNOST U BOSANSKOHERCEGOVAČKOM DRUŠTVU..	6
3. RODNA NERAVNOPRAVNOST U PROSVJETI	8
4. FENOMEN <i>FEMINIZACIJE PROFESIJA</i>	11
4.1 Historijski pregled feminizacije učiteljske profesije	11
4.2 Feminizacija učiteljske profesije	13
5. ZAKLJUČAK	15
6. LITERATURA	16

Sažetak

Fenomen feminizacije pojedinih profesionalnih zanimanja pojavljuje se u mnogim zemljama, pa tako i u Bosni i Hercegovini. On je posebno vidljiv u učiteljskoj profesiji. Razlog tome pronalazimo u različitim kontekstima: kulturološkom, sociološkom, psihološkom, filozofskom i drugim. Sve manji broj muškaraca se odlučuje obrazovati za učiteljski poziv podstredstvom uvriježenog, konzervativnog mišljenja društva da je podučavanje žensko zanimanje. Stigma i diskriminacija okoline nad muškarcima koji imaju želju djelovati kao učitelji itekako je prisutna, zbog čega oni nerijetko usmjere svoje profesionalno djelovanje u drugom pravcu. U ovom radu analizirat ćemo fenomen rodne neravnopravnosti, kako u društvu tako i u obrazovanju i prikazati njegovu vezu sa fenomenom feminizacije učiteljske profesije.

Ključne riječi: učiteljice, feminizacija, prosvjeta, rodna neravnopravnost, rodni stereotipi.

1. UVOD

U Bosni i Hercegovini, u skladu sa zakonskim regulativama, svaka osoba prolazi kroz proces odgoja i obrazovanja. Prema članu 16, *Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u BIH* (Službeni glasnik BIH, 18/03), osnovno obrazovanje je obavezno za svu djecu. U tim, prvim školskim godinama, djeca stiču bazične vještine i znanja koja će potom koristiti svakodnevno, a ta znanja i vještine prenose im učiteljice.

Iako je opće poznato da su učiteljice osobe koje prenose znanje učenicima, definicija iz *Enciklopedijskog rječnika pedagogije* (1963) govori i o drugim kompetencijama koje trebaju posjedovati. „Zvanje učitelja u užem smislu pojavilo se s tzv. elementarnim školama¹. Tada se od učitelja nije zahtijevalo da ima posebno pedagoško obrazovanje; dovoljno je bilo znanje onog što će predavati djeci. Zato su se učiteljskim radom bavili ljudi različitih zanimanja. Kada je J. A. Komensky u 17. stoljeću razradio didaktiku osnovne škole, ukazao je time na važnost učiteljeve didaktičko - metodičke spreme i na potrebu posebnog profesionalnog učiteljskog obrazovanja“ (Franković et al.,1963: 1053).

Ženski spol dominira u učiteljskoj profesiji, kako u svijetu, tako i u Bosni i Hercegovini. Ta dominantnost žena, generalno u prosvjeti, ukazuje na izazove rodne neravnopravnosti u osnovnoškolskom obrazovanju. Već od ranih godina i u školskim klupama, djeca oblikuju rodni identitet i usvajaju rodne uloge kroz procese socijalizacije, kako sa vršnjacima tako i sa učiteljicama. Djeca uče po modelu, nekom uzoru ponašanja te nakon roditelja, nerijetko su ti uzori učiteljice. Prema Hilić (2005) dijete se emocionalno povezuje s odraslim ljudima oko sebe, ugrađujući u ličnost mnoge njihove osobine. To se ogleda u preuzimanju raznih stavova, vještina i karakternih osobina svojih odgajateljica. Čovjek prvo mora nekoga cijeliti i diviti mu se, voljeti ga, prihvatati njegovu nadmoć, da bi ga mogao uzeti za uzor svog stava prema svijetu i životu. U procesu identifikacije, dječaci se češće identifikuju sa muškim osobama, npr. očevima i učiteljima, a djevojčice sa ženskim osobama, npr. majkama i učiteljicama.

¹ Zakonom iz 1869, koji je školstvo ponovno stavio pod državni nadzor, dogodio se temeljni pomak u organizaciji osnovne škole i obrazovanja učitelja. Uvedena je jedinstvena elementarna škola, osnovnoškolska obveza (zakon je propisao osmogodišnju obavezu, s time da su je pojedine države smanjile na šest godina), a djeca su mogla dovršiti obrazovanje u diferenciranim oblicima osnovnoškolskoga obrazovanja na nižem sekundarnom stupnju (niža gimnazija, građanska škola, viša pučka škola) (Protner, E. et al, 2020).

Tematika koja se nastoji problematizirati kroz ovu studiju uključuje okvirno sljedeća pitanja:

- zašto se žene u većoj mjeri odlučuju za učiteljsku profesiju, a muškarci ipak u manjoj mjeri?
- zbog čega postoje stereotipi u društvu kada je u pitanju odgojni rad?
- i na koncu šta je tzv. fenomen feminizacije učiteljske profesije i koji su njegovi uzroci i posljedice?

2. RODNA NERAVNOPRAVNOST U BOSANSKOHERCEGOVAČKOM DRUŠTVU

Pojmovi rod i spol nisu istoznačnice. Engleska riječ *gender* u Bosanskom jeziku se prevodi kao rod, ali se i vrlo često zbog učestalosti korištenja stranih termina uopće ne prevodi u svakodnevnom korištenju. Riječ rod se odnosi na društvene, kulturne i psihološke osobine koje se pripisuju jednom ili drugom spolu, a uglavnom se tumači kao „koncept koji se odnosi na društvene razlike između žena i muškaraca, razlike koje su naučene, koje se s vremenom mijenjaju i koje imaju širok raspon varijacija unutar jedne kulture i između kultura“ (Spahić Šiljak, 2019, prema Anić, 2011). Rod se razlikuje od spola po tome što nije biološki određen. Spol je povezan sa biologijom. Biološki i fizički uslovi (hromosomi, vanjski i unutrašnji spolni organi, hormonalni status) vode do određenja muškog i ženskog spola (Bašić, 2007).

U članu 2, *Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini* (Službeni glasnik BiH, 16/03 i 102/09), garantuje se puna ravnopravnost spolova u svim oblastima društva, uključujući, ali ne ograničavajući se na oblasti obrazovanja, ekonomije, zapošljavanja i rada, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, javnom životu i medijima, bez obzira na bračno i porodično stanje. Također, zabranjuje se diskriminacija na osnovu spola i spolne orijentacije. Unatoč pravima garantovanim spomenutim zakonom, u praksi svjedočimo različitim primjerima neravnopravnosti i diskriminacije na različitom osnovu.

U Bosni i Hercegovini se javljaju razni vidovi diskriminacije na osnovu spola, uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja od strane radnih kolega ili poslodavca. Primjetne su i diskriminatorne prakse oglašavanja ili pozivanja na zaposlenje samo jednog spola te neprimjerena pitanja o planiranju porodice i eventualnoj trudnoći kao i otkazi za vrijeme trudnoće ili porodijskog odsustva. Jedan od vrlo primjetnih slučajeva diskriminacije ogleda se i u tome što žene u pravilu nisu vlasnice imovine i u većini slučajeva ne mogu pokrenuti vlastiti biznis niti su im usljed nedostatka imovine dostupna kreditna sredstva. Nedostatak vlasništva nad imovinom vrlo često nije rezultat nerada nego društvene uloge žene. One često obavljaju rad kod kuće u domaćinstvu, koji se ne plaća, a obavljanje tog društveno - korisnog rada im onemogućava rad na drugim poslovima koji se plaćaju. Stoga, neosporivo je da u Bosni i Hercegovini postoji čvrsta veza između društvene uloge žene, njenog obrazovanja, zanimanja i položaja na tržištu rada (UNICEF, 2009).

Ne ulazeći u same detalje može se lako uočiti na jednoj općoj pojavnoj ravni da je broj žena u BiH na rukovodećim javnim institucijama, preduzećima, upravnim odborima i političkim tijelima značajano manji u odnosu na muškarce.² Uzroci ovakvog stanja su višestruki i u suštini proizilaze iz relativno konzervativnog patrijarhalnog diskursa koji prožima Bh. društvo. Manifestacije tog diskursa iako očigledne vrlo često se posmatraju kao „normalna“ prirodna pojava. Uočavanje tog problema i angažman šire društvene zajednice upravo je onemogućen samom percepcijom društva koje u većini takve anomalije prihvata kao datost.

² Vidjeti više na: UNDP. (2022). *Samo 6% žena na rukovodećim pozicijama u energetsom sektoru u BiH*; BH Novinari. (2021). *Žene u političkom životu BiH*; Agencija za statistiku BiH. (2022). *Žene i muškarci u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo.

3. RODNA NERAVNOPRAVNOST U PROSVJETI

Prije nego analiziramo rodnu neravnopravnost u prosvjeti važno je istaći koliko se mladih žena i muškaraca odlučuje obrazovati u ovom polju. Prema istraživanju Agencije za statistiku BIH (2022) ukupno 80% žena, u odnosu na 20% muškaraca odlučuje upisati studij u sferi obrazovanja odnosno preciznije kazano 67% žena, u odnosu na 33% muškaraca u sferi humanističkih nauka i umjetnosti te 61% žena, u odnosu na 39% muškaraca u sferi društvenih nauka, novinarstva i informacija.³

Tabela 1. Diplomirani studenti, magistri i doktori prema oblasti obrazovanja u 2020. godini u BIH (Agencija za statistiku BIH, 2022)

Oblast	Žene	Muškarci
UKUPNO	10 066	6 531
Obrazovanje	1 432	354
Humanističke nauke i umjetnost	867	431
Društvene nauke, novinarstvo i informacije	1 810	1 173

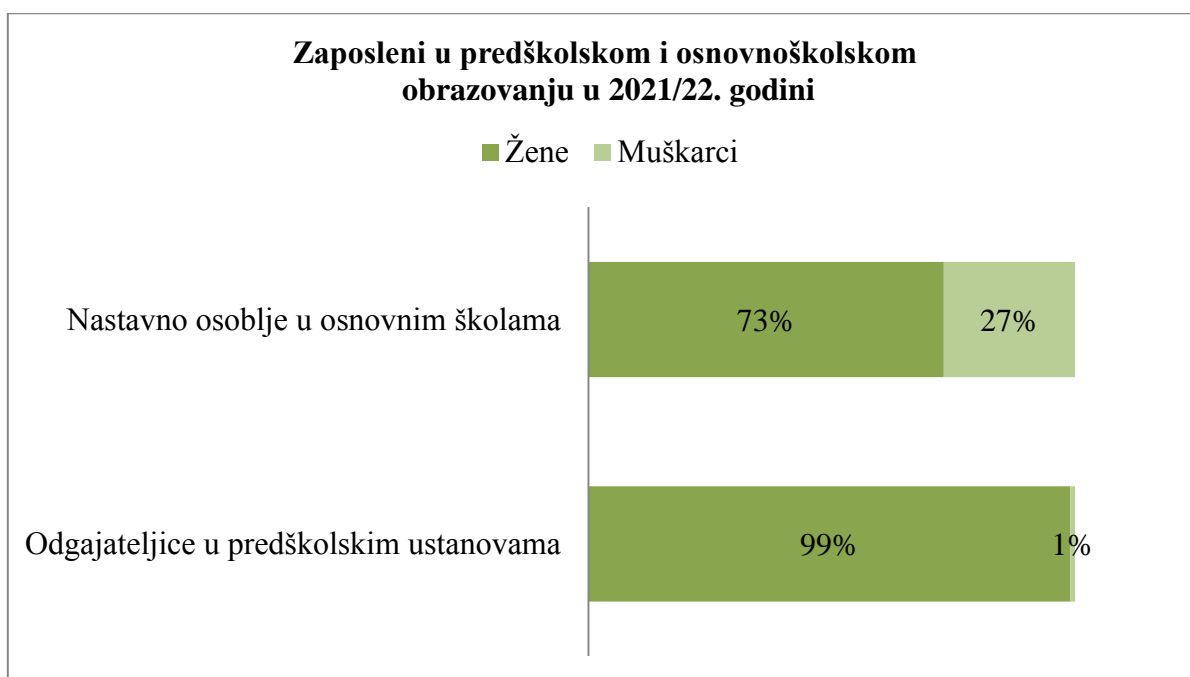
Uz pretpostavku da se svršenci studija inženjerstva, prirodnih nauka, matematičko-informatičke oblasti zapošljavaju u privrednom sektoru, podaci iz tabele broj 1 pokazuju zabrinjavajuće rezultate. Najveća razlika je primjetna u rasponu između muškaraca i žena koji su okončali studij u polju obrazovanja. Možemo zaključiti da se odabir profesije oslanja na percepciju rodnih uloga što dovodi do nesrazmjera u zastupljenosti spolova na pojedinim poslovima.

Također, ovaj podatak možemo povezati sa stereotipima u vezi prosvjetne struke. Kujundžija (2020) ističe kako su majke smatrane kompetentnijima za odgoj i brigu o djeci nego što su to očevi te se ovo viđenje preslikava i na školski sistem. Tako se muškarci smatraju neempatičnim, grubim i manje bitnim u procesu odgoja i obrazovanja djeteta dok se, sa druge strane, ne daje pravo ženi da bude autoritarna i da provodi disciplinu kada je i ako je to potrebno, budući da se nju smatra „nježnijim“ ili „slabijim“ spolom. Pasivna diskriminacija

³ Pri analizi uzimamo u obzir i sfere humanističkih i društvenih nauka jer neke od njih predstavljaju prosvjetne djelatnosti (npr. studij historije pohađa nastavnik historije, studij pedagogije, psihologije, socijalnog rada pohađa stručni tim škole itd.)

muškaraca uticala je na njihovo susprezanje od stereotipnih „ženskih” zanimanja pa je danas neobično svjedočiti da u vrtiću radi odgajatelj ili da u bolnici radi tehničar (nekada oslovljen i kao medicinski brat). Nasuprot tome, sve više vidimo različite programe koji potiču ženu na odabir stereotipno muških profesija kao što je npr. automehaničar dok ne vidimo da se muškarci motivišu za rad u vrtićima.

Grafikon u nastavku govori o zastupljenosti muškaraca i žena u osnovnoškolskim i predškolskim institucijama u Bosni i Hercegovini.

Grafikon 1. Zaposleni u predškolskom i osnovnoškolskom obrazovanju u 2021/22. godini (Agencija za statistiku BIH, 2022)

Podaci iz grafikona broj 1 pokazuju da, u Bosni i Hercegovini, nastavno osoblje u osnovnim školama čini 73% žena, a 27% muškaraca, kao i da u predškolskim ustanovama osoblje čini 99% odgajateljica i 1% odgajatelja. Kako navode rezultati istraživanja Agencije za statistiku BIH (2022) „idući prema višim nivoima obrazovanja, spolna struktura nastavnog osoblja se mijenja, tako da su žene zastupljenije u osnovnom i srednjem obrazovanju, dok više od polovine nastavnika i saradnika u visokoškolskim ustanovama čine muškarci“ (Agencija za statistiku BIH, 2022: 52).

Pored rodnih stereotipa koji su jedan od faktora zbog kojeg muškarci izbjegavaju rad u prosvjeti, još jedan razlog, prema Richu (2014) je i manja plaćenost poslova koji obavljaju žene od onih koje obavljaju muškarci. Dublje razloge možemo potražiti u društvenom konstrukturu roda prema kojem se izvode podjele rada, zadataka i uloga.

4. FENOMEN FEMINIZACIJE PROFESIJA

Kada su žene počele ulaziti na formalno tržište rada, suočile su se s podjelom rada koja je bila ukorijenjena u kulturalnim pretpostavkama o “primjerenim” rodnim ulogama i njihovim rodnim izvedbama (Galić, 2011). Spolno i rodno uvjetovane radne uloge koje su sastavni dio rodnih odnosa u društvu, možemo pratiti kroz historiju. U nastavku prikazujemo historijski put feminizacije učiteljske profesije.

4.1 Historijski pregled feminizacije učiteljske profesije

Do 18. stoljeća obrazovanje je bilo rezervisano za muške učitelje (Jukić, 2013). Prve učiteljice bile su časne sestre u crkvenim školama. S osnivanjem osnovnih škola i odvajanjem muške i ženske djece u posebna odjeljenja ili škole, pojavila se potreba za državnim učiteljicama. Tek u drugoj polovini 19. stoljeća počeo se povećavati broj učiteljica u osnovnim školama. Položaj učiteljica u društvu bio je teži od položaja učitelja. Dugo vremena su imale manju platu, teže su postajale direktorice škola, a jedno vrijeme su se smjele udavati samo za učitelje, u suprotnom su morale živjeti u celibatu. O toj diskriminaciji piše i Šušnjara (2014, prema Papić, 1972) ističući da su učiteljice u doba Austro-Ugarske, uprkos istim obavezama i dužnostima, bile diskriminisane u pogledu nagrađivanja. Ako su bile udane za učitelja, nisu mogle dobiti dodatne oblike nagrađivanja, tipa stanarine, ogrjeva, putnih ili selidbenih troškova.

Što se tiče službeničkog napredovanja i platnih razreda učiteljica, proces je bio vrlo spor i učiteljice su u najboljem slučaju tek pred kraj službe uspijevale stići do viših stepena. To se može vidjeti kroz primjer učiteljice Hasnije Berberović koja je prvu učiteljsku zakletvu polagala 1909., a zadnju 1934. godine; u službi je provela punih dvadeset devet godina. Godine 1939. je penzionisana zbog bolesti no, kako ističe Mina Kujović (2009), pitanje je koliko je ova vrijedna učiteljica uživala svoju zasluženu penziju od 1.475 dinara, budući da je zbog bolesti smještena u bolnicu za mentalno zdravlje, a njena penzija je za to vrijeme bila deponirana na sudu (Kujović, 2009).

Međutim, kako je učiteljsko zvanje bilo jedno od prvih intelektualnih zvanja za žene, one su u to zvanje ulazile u sve većem broju. U zemljama širom svijeta došlo je do tzv. feminizacije učiteljskog zvanja (Franković i sar., 1963).

Feminizacija osnovnih i srednjih škola podudarala se s obrazovnim i društvenim promjenama sredinom 19. stoljeća. Kraj istog stoljeća predstavlja ključno razdoblje u kojem primarno i sekundarno obrazovanje postaje „ženski posao“. „To je vrijeme brze industrijalizacije. Državne i federalne vlade preuzele su veću ulogu u regulisanju i jačanju školskog sistema kako bi održale korak s brzim promjenama društva, što je dovelo do veće potražnje za učiteljskim kadrom, pri čemu se ubrzala feminizacija nastave, posebno u urbanim područjima“ (Jukić, 2013: 544).

Percepcija učitelja i percepcija žena evoluirale su zajedno, pridonijele feminizaciji nastave, posebno u 19. stoljeću. Učitelji su trebali postaviti poželjne moralne i ponašajne primjere za svoje učenike. Mlade su žene vidjeli kao dobre modele za identifikaciju. Muškarci su bili zaposleni kao učitelji, odnosno nastavnici u višim razredima osnovne škole kako bi pružili uzore starijim dječacima koje je trebalo disciplinovati. Biti učitelj nikada nije bila visokoprestizna karijera, a ulazak žena u nju ovjekovječio joj je niži status (Jukić, 2013 prema Rury, 2008).

Postoje različita objašnjenja ovog fenomena i nema naučnog usaglašenja oko toga zašto je učiteljsko zvanje (koje je glasilo kao tipično muško u kolonijalnom periodu) prešlo u područje „ženskih struka“ u 20. stoljeću. Neki od faktora koji se spominju kao uzroci jesu: prijelaz na formalno školovanje, poboljšane mogućnosti zapošljavanja za muškarce i niži troškovi žena učiteljica (koje su bile plaćene upola manje nego muške kolege u državnim školama sredinom 19. stoljeća do početka 20. stoljeća) (Grumet, 1988). Proces odgoja i obrazovanja postao je dio ženinog životnog ciklusa; učiteljica je postala ekstenzija majke, a time je uklonjena i bilo kakva prijetnja postojećem društvenom poretku od strane učiteljica (Weiler, 1998). Iako ovakav odnos države prema ženama nije idealan, „uvlačenje“ žena u sferu javnog, dokaz je da društvo (ni država) ne može napredovati bez njihove pomoći (Vrcelj i Mušanović, 2011).

4.2 Feminizacija učiteljske profesije

Iz perspektive sociologije, pojam feminizacija opisuje pomak u rodnim ulogama pojedinca, grupe, organizacije ili društva prema ženstvenim osobinama (Douglas, 1977). Feminizacija učiteljskog poziva označava standardnu pojavu u obrazovnom sistemu koja se odražava u dominirajućem broju žena u učiteljskoj profesiji (Jukić, 2013).

Za učiteljice, feminizacija profesije istovremeno je teret i privilegija. Dnevni nastavni raspored pruža prihvatljivo radno vrijeme za majčinske obaveze, a ljetni i zimski praznici korespondiraju s dječjim odmorima (Jukić, 2013 prema Sedlak i Schlossman, 1986). Ovakvi navodi samo potvrđuju rodne stereotipe u društvu koji percipiraju ženu primarno kao majku i onu koja brine o djeci i kućanskim obavezama, a muškarca kao onog koji zarađuje i karijerno napreduje.

Kako među učiteljicama ne postoji značajniji hijerarhijski odnos, učiteljski rad podrazumijeva da je lakše iz te profesije izostati određeno vrijeme s posla te ponovno ući u njega (npr. kada učiteljice odsustvuju zbog porodilskog dopusta) nego što je s drugim karijerama. Nažalost, plate i ugled učiteljske profesije vrlo su niski, a prethodno navedeno također može doprinijeti održavanju niskoprestiznog statusa karijere. Tu je relativno niska stopa zadržavanja u struci, u usporedbi s drugim zanimanjima (Sedlak i Schlossman, 1986). Duže odsustvo sa posla, „rad u sigurnom“ kao što je rad u državnim institucijama, raspusti koji sveukupno traju nekoliko sedmica i slično, samo su neki od elemenata koje naše društvo percipira kao pozitivne strane učiteljske profesije. Dakle, ne samo muškarci nego i žene vjeruju da učiteljska profesija odgovara ličnim i profesionalnim potrebama žena.

Rodni stereotipi rezultirali su podjelom na muška i ženska zanimanja. Prema patrijahalnom obrascu ponašanja, ženama je „prirodno“ područje obiteljskog života (žena je majka i supruga, a muškarac hranitelj obitelji). Društvena emancipacija žena rezultirala je feminizacijom pojedinih profesija. Dakle, opet su feminizirane profesije koje su na neki način uslovljene patrijahalnim obrascem, tj. žene su prisutnije u profesijama koje su bliže njihovoj „ženskoj prirodi“. Tako žene dominiraju u profesijama poput brige za djecu odnosno učiteljska profesija, njegovanje, skrb za zdravlje i sl. (Jukić, 2013). Pored tradicionalnog, uvriježenog mišljenja društva, i mnogi naučnici su percipirali žene kao „slabiji, nježniji“ i podređeniji spol. Tako je Aristotel pisao da duša u muški fetus ulazi 40., a u ženski tek 80.

dan trudnoće. Toma Akvinski tvrdio je da je žena *masoccasionatas*, tj. muškarac koji nije dosegao pun potencijal svog razvoja (Jukić, 2013 prema Ashmore, 1991).

Nakon prethodno navedenog primjećujemo da feminizacija učiteljske profesije seže od sredine 19. stoljeća te su je slijepo pratile rodne predrasude i stereotipi. Biološke, fiziološke i rodne karakteristike žene odredile su da je ova profesija dominantno ženska. Teško se oteti i ne zapitati se koliko je muškaraca spriječeno da odabere ovaj profesionalni poziv zbog pritiska društva i koliko je generacija uskraćeno za kvalitetnog učitelja? Neke evropske zemlje su poduzele mjere kojima motivišu muškarce da rade kao odgajatelji i učitelji. Norveška vlast, na primjer, već više od 20 godina provodi kampanje kojima pokušava pridobiti više muškaraca – odgajatelja u vrtiće. Kampanja nosi naziv „Akcijski plan zapošljavanja - i zadržavanja - muškaraca u vrtićima“, a usmjerena je na zapošljavanje pomoćnih odgajatelja, ali i studenata fakulteta predškolskog odgoja. Ovom kampanjom muškarci su dobili zakonsku prednost kod upisa na studij (Askland, 2012). Sljedeći primjer možemo pronaći u Njemačkoj, gdje je 2010. godine osnovan „Nacionalni koordinacijski centar za pitanja muškaraca u sistemu predškolskih ustanova“. U ovom slučaju, također je cilj povećati broj muškaraca u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Rohrmann, 2012). Ovi primjeri mogu biti ideja za pokretanje mjera u Bosni i Hercegovini kojima bi se muškarci motivirali za izučavanje pedagoških oblasti.

5. ZAKLJUČAK

Temeljnomo analizom i prikupljanjem relevantnih činjenica može se zaključiti da je rad orodnjen odnosno da postoji rodna podjela rada i feminizacija određenih profesija. Feminizacija učiteljske profesije nas ne iznenađuje obzirom da se rodna podjela, kako životnih tako i profesionalnih uloga, plasira svakodnevno. Osvrnemo li se na medijski sadržaj primijetit ćemo da se žene i dalje stereotipno prikazuju kao majke, domaćice i one koje brinu o djeci i obitelji. Pored toga, nije rijedak slučaj da se u udžbenicima stereotipno predstavljaju uloge muškaraca i žena u profesijama, ali i u društvu generalno. Tako se djeca podučavaju da žene trebaju biti učiteljice, čistačice, prodavačice, a muškarci direktori, vozači, računovođe. Ovakva podjela poslova bazirana je na stereotipnim karakteristikama žena i muškaraca. Odnosno, žene su „nježniji” spol pa trebaju raditi na poslovima koji ne iziskuju intelektualni i fizički angažman, a muškarci su „snažniji i pametniji” spol pa trebaju raditi poslove koji iziskuju više mentalne i fizičke funkcije.

Nekada su samo muškarci radili kao učitelji, a zašto je došlo do feminizacije ove profesije naučna zajednica još uvijek nije formirala konačan stav. Ono što je činjenično jeste da su žene, ulaskom na tržište rada, ulagale velike napore da uživaju podjednake uslove kao i muškarci. Istovremeno, društvo je diskriminisalo muškarce koji su radili, ili kao odgajatelji ili kao učitelji, pa su sve češće odustajali od ove profesije.

Obavljajući (potplaćene) poslove dislocirane od kuće, žena se ne „oslobađa“ obavljanja kućanskih poslova već sada ulažu dvostruke napore da sustignu poslovne i privatne obaveze. Uslijed njegovanja stereotipa i predrasuda isti će snažno uticati na izbor visokog obrazovanja kao i profesije. Neminovno je preduzeti mjere poticanja mladih, naročito mladih muškaraca na odabir učiteljske profesije. Rodni stereotipi i predrasude se uče od najranijeg uzrasta te je prvi korak, u suzbijanju ove pojave adekvatna edukacija. Važno je pomenuti, komparacije radi, da mjere koje realizuju neke evropske zemlje (poput Njemačke i Norveške, a koje su prethodno opisane) mogu biti primjer kako muškarce uključiti u izučavanje pedagoških profesija i motivisati da djeluju kao učitelji u obrazovnom sistemu.

6. LITERATURA

1. Agencija za statistiku BIH. (2022). *Žene i muškarci u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo. Dostupno na:
https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2022/FAM_00_2021_TB_1_BS.pdf
2. Askland, L. (2012). Zapošljavanje muškaraca u dječjim vrtićima i ravnopravnost spolova. *Djeca u Europi*. 8. (12-13).
3. Bašić, A. (2007). *Rodne uloge i stereotipi*. Banja Luka: Helsinški parlament građana Banja Luka.
4. BH Novinari. (2021). *Žene u političkom životu BiH*. Dostupno na:
<https://bhnovinari.ba/bs/2021/12/14/zene-u-politickom-zivotu-bih-kvote-se-postuju-samo-na-papiru/>
5. Douglas, A. (1977). *The Feminization of American Culture*. Farrar: Straus and Giroux.
6. Franković, D., Predrag, Z., Šimleša, P. (1963). *Enciklopedijski rječnik pedagogije*. Zagreb: štamparski zavod „Ognjen Prica“.
7. Galić, B. (2011). Žene i rad u suvremenom društvu – značaj “orodnjenog” rada. *Sociologija i prostor*. Vol. 49, No. 189.
8. Grumet, M. (1988). *Bitter Milk: Women and Teaching*. Amherst: University of Massachusetts Press.
9. Hilić, H. (2005). Uticaj porodice na formiranje ličnosti. *Novi Muallim*. Vol. 6, No. 22.
10. Jukić, R. (2013). „Ženska pedagogija“ i feminizacija nastavničke struke kao čimbenici skrivenog kurikula. *Školski vijesnik*. Vol. 62, No. 4.
11. Kujović, M. (2009). “Hasnija Berberović - zaboravljena učiteljica - prilog historiji muslimanskog školstva u Bosni i Hercegovini.” *Novi Muallim*, 40. 114-118
12. Kujundžić, I. (2020). *Status učitelja i odabir učiteljske profesije kod muškaraca*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile.
13. *Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH*. Službeni glasnik BIH, broj 18/03. Dostupno na: http://fmon.gov.ba/Upload/Dokumenti/7e1e8c33-c594-4784-817a-e46de79149fa_Okvirni%20zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf
14. Protner, E. et al. (2020). Usporedba razvoja obrazovanja učitelja u državama nekadašnje Jugoslavije. u: *Razvoj i aktualne tendencije pedagogije i školstva na području nekadašnje Jugoslavije*. Maribor: University of Maribor Press.

15. Rich, M. (2014). Why don't more men go into teaching. *The New York Times*.
16. Rohrmann, T. (2012). Nema problema za muškarce u Njemačkoj. *Djeca u Europi*. 8 (10-11).
17. Sedlak, M. W. i Schlossman, S. (1986). *Who will teach? Historical perspectives on the changing appeal of teaching as a profession*. CA: Rand Corporation.
18. Spahić Šiljak, Z. (2019). *Sociologija roda: feministička kritika*. Sarajevo: TPO Fondacija.
19. Šušnjara, S. (2014). Školovanje ženske djece u Bosni i Hercegovini u doba Austro-Ugarske (1878. – 1918.). *Napredak*. Vol. 155, No. 4.
20. UNDP. (2022). Samo 6% žena na rukovodećim pozicijama u energetsom sektoru u BiH. BH Novinari. Dostupno na: <https://www.undp.org/bs/bosnia-herzegovina/news/samo-6-%C5%BEena-na-rukovode%C4%87im-pozicijama-u-energetskom-sektoru-u-bih>
21. United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF). (2009). *Analiza situacije - Izvještaj o stanju ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini*. Dostupno na: <https://www.unicef.org/bih/en/reports/analiza-situacije-izvje%C5%A1taj-o-stanju-ravnopravnosti-spolova-u-bosni-i-hercegovini>
22. Vrcelj, S. i Mušanović, M. (2011). *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?!* Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo.
23. Weiler, K. (1998). *Country Schoolwomen: Teaching in Rural California, 1850-1950*. Stanford: Stanford University Press.
24. *Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini*. Službeni glasnik BiH, broj 16/03 i 102/09. Dostupno na: https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/zakon_o_ravnopravnosti_spolova_BiH.pdf

